

ilahiyat akademi

Sayı: 15, 2022, ss. 217-221

Issue: 15, 2022, pp. 217-221

İslam Sanatı Tarihi (Geschichte der Islamischen Kunst). Lorenz Korn. çev. Feride Kurtulmuş. İstanbul: Runik Yayınları, 2020.

Islamic Art History (Geschichte der Islamischen Kunst). Lorenz Korn. trans. Feride
Kurtulmuş. İstanbul: Runik Publishing, 2020.

Değerlendiren/Reviewed

Maşide Betül Kaya

Arş. Gör., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı
Res. Assist., Uludag University, Department of Turkish- İslamic Arts History
Bursa/Türkiye
mbetulkaya@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8672-9684, ROR ID: 03tg3eb07

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type

Kitap Değerlendirmesi Book Review

Geliş Tarihi Date Recieved

13 Aralık 2021 13 December 2021

Kabul Tarihi Date Accepted

28 Haziran 2022 28 June 2022

Yayın Tarihi Date Published

30 Haziran 2022 30 June 2022

İntihal Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımı ile taranmıştır. This article has been scanned with Turnitin
İntihal tespit edilmemiştir. software. No plagiarism detected.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve It is declared that scientific and ethical principles
etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm have been followed while carrying out and
çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur writing this study and that all the sources used
(Maşide Betül Kaya). have been properly cited (Maşide Betül Kaya).

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır. Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Atıf/ Cite as

Kaya, Maşide Betül. "İslam Sanatı Tarihi (Geschichte der Islamischen Kunst). Lorenz Korn.
Çev. Feride Kurtulmuş. İstanbul: Runik Yayınları, 2020". *İlahiyat Akademi* 15 (Haziran 2022),
217-221. Doi: [10.52886/ilak.1035382](https://doi.org/10.52886/ilak.1035382)

Özet

Lorenz Korn'un araştırma-inceleme niteliğindeki bu eseri, İslam sanatının mahiyeti, farklı coğrafyalardaki gelişimi, Antik Çağ ile ilişkisi gibi temel meselelere değinmektedir. İslam'da tasvir yasağı ve bu yasağın ikonoklazm hareketinden ayrılan yönleri üzerinde durmaktadır. Bunun sonucunda hat sanatı, kitap sanatları ve diğer dekoratif sanatlara kadar pek çok alandaki yansımalarına dikkat çekmektedir. Eserin tartışma odaklı noktalarından birisi çini ve minyatür sanatlarında köken-kaynak fikrini Uzak Doğu- Çin medeniyeti üzerine kurmasıdır. Çalışma; mimari, süsleme sanatları ve modern dönem İslam sanatına varıncaya kadar pek çok alanda ve coğrafyada icra edilen Müslüman sanatını farklı yönleriyle ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Sanatı, İslam Mimarisi, Mimari, Sanat Tarihi, Tezyinat.

Abstract

Lorenz Korn's research-examination work touches upon fundamental issues such as the nature of Islamic art, its development in different geographies, and its relationship with Antiquity. It focuses on the prohibition of depiction in Islam and its aspects that differ from the iconoclasms movement. As a result, it draws attention to its reflection in many fields from calligraphy to book arts and other decorative arts. One of the discussion-focused points of the work is that it establishes the idea of the original source of tile and miniature arts on the Far East-Chinese civilization. The work deals with the different aspects of Muslim art, which is performed in many fields and geographies, including architecture, decorative arts and modern Islamic art.

Keywords: Islamic Art, Islamic Architecture, Architecture, Art History, Decoration.

Doğu kültürü ve sanatına duyulan Avrupa eksenli ilgi 19. yüzyılda doruk noktasına ulaştığında, obje ve tasvir koleksiyonlarının yanı sıra yakın Asya ve Doğu'ya yapılan seyahatler, araştırmacıların dikkatini mimariye yöneltti. 21. yüzyıla gelindiğinde İslam sanatı mimarisi ve antik doğu çalışmaları batılı araştırmacılar arasında giderek artan bir ilgi odağı oldu. Bu bağlamda incelemesi yapılan eser; farklı bölgeler ve dönemler açısından İslam sanatının yazara karakteristik olarak görünen yönlerini ele alarak; okurlarına İslam sanatının niteliği, antik çağla ilişkisi, İslam'ın kültür havzasında geçmişte ya da şimdi hangi sanat üsluplarının yaygın olduğuna dair fikir verme ve yeni sorular sorma amacıyla kaleme alınmıştır.

İslam sanatının temel dayanakları, çağlar boyunca ve farklı bölgelerde İslam sanatının ortaya çıkışı ve İslam sanatını anlamak konuları üzerinde yoğunlaşan eser, yedi bölümden oluşur. İslam sanatının Antik Çağ ve Geç Antik mirasla ilişkisini ele alan eser; dinî ve sivil mimari, İslam Sanatında süsleme, kitap sanatları, Yeniçağ ve modern dönemde İslam sanatı konuları ile devam eder. Çalışma, Korn'un daha önce İslam sanatı ve Arkeolojisi alanında Eyyûbi, Memlûk, İspanya, İran, Suriye, Artuklu gibi dönemler ve bölgeler üzerine yürüttüğü çalışmaların özeti mahiyetindedir. Bununla birlikte önceki çalışmalarına dayanan orijinal tespit ve değerlendirmeleri de

görebiliriz. Tartışma ve değerlendirmelere yer verilmesi sebebiyle ders kitabı formatından ayrılmaktadır. Plan, fotoğraf, şema ve arkeolojik bulgulara ve haritalara yer veren eser, lisans ve lisansüstü sanat tarihi ve İslam sanatları, arkeoloji ve İslam Arkeolojisi alanında çalışan öğrenci ve araştırmacılara katkı sunacaktır. Bu katkı bu zamana kadar İslam sanatı tarihinde yer alan genel problemlerin tespiti açısından olacaktır. Eserin sonunda yer alan “İslam Hanedanlarına Genel Bakış” adlı bir zaman çizelgesi siyasi ve kültürel tarihe genel bakış anlamında faydalıdır.

Kitapta “İslam sanatı” teriminin meşruiyeti, İslami gayelerle üretilen sanat mı yoksa Müslümanlar tarafından üretilen sanat mı gibi sorunlar üzerinde durulmuştur. Bugün İslam Sanat Tarihi alanında çalışan düşünen ve üreten araştırmacıların da önemle kafa yorduğu bir sorun üzerinden “İslam sanatı nedir?” sorusu yeniden ele alınmıştır. Çoğunlukla tanımlayıcı ve biçimsel düzeyin dışına çıkamayan batılı tasnifler dışında bir adım daha ötesine geçerek İslam sanatının doğasını, İslam kültüründeki sanatsal üretimin arka planını sorgulamıştır. Anacak bu anlamda yapılan ilk çalışma değildir. Bundan önce Oleg Grabar, erken dönem İslam sanat ve mimarisinin sistematik bir şekilde doğasını sorgulamaya başlamıştır. Grabar’ın “İslam sanatı ve mimarisini İslami yapan husus var mıdır? Varsa nedir?” şeklinde sorduğu soruyu Korn da sorarak sanatsal üretimin arka planında var olan anlamı bulmaya çalışmıştır. O, İslam sanatını “İslam egemenliği” altında üretilen, aynı dönemlerde olsa bile bölgelere göre karakter değiştiren mimari veya nesnelerin simgelediği sanat olarak dünya sanatının bir parçası mahiyetinde yorumlar.

Korn, İslam sanatının tamamıyla 1400 yılı kapsayan bir “İslami öz” den ziyade her çağda ve dönemde yeniden içi doldurulması gereken bir kavram olduğunu belirtirken bunu da nasıl ki Avrupa sanatının farklı dönemleri Akdeniz Antik çağına kadar götürülüyorsa İslam sanatının da eski mirasla olan sanatsal ilişkisinin ne düzeyde olduğunu, Avrupa’dakine benzer bir eskiye dönüş veya kırılmaların olup olmadığını sorgulayarak yapar.

İslam dünyası, Roma’dan etkilenen Akdeniz bölgesi, Sasani ve eski Güney Arap kültürünün ortasında konumlanmış bir nevi bu kültürlerin haleflüğünü üstlenmiştir. Bu doğrultuda öne çıkan iddialı yorumlarından biri Mısır, Suriye ve Mezopotamya kültürlerine ait doğal olandan “soyutlama” tekniğinin varlığının, İslam sanatında soyutlama eğilimiyle devam ettiğiidir. Beytullahim’deki Doğu Kilisesi (M.S.327)’ne ait Bizans bezemelerini örnek verir. Mısır’da Kipti İkonastazlarının Mısır’da Müslüman mimarisini etkilediği mi yoksa etkilendiği mi sorusu da bu konuyla ilgilidir.

Emevîlerin sanatlarında İslam öncesi Arapların, Suriye bölgesi Romalılardan etkilendiğini, Abbasi sanatının ise daha çok Sasani geleneğine yakın olduğunu, özellikle saray mimarisinde bunu örnekleriyle anlatır. Bahçeler, saraylar, mezar anıtları ve tahkimat yapıları ile mimari bir ağ içinde her dönem içinde bir “İslam öncesi dönem” arka planına vurgu yapmaktadır.

Türk hanedanlığı egemenliği altında, eşi görülmemiş bir zenginlikle gelişen

İran sanatının bu seyrini bir “paradoks”la ifade ederken bu paradoksun üzerinde durmamıştır.

Gerek Türk minyatür sanatında gerekse İznik üretimi çinilerdeki bulut ve bazı bitki motiflerini İran üzerinden Moğollar ile gelen Çin motiflerine dayandırarak İznik tarzının Timurluların saray atölyelerinden oldukça etkilendiğini ifade eder. Hem İran mimarisinde hem de süsleme sanatlarında Türk göçünü değil, yalnızca Moğol göçünün etkisinde sanatın ve kültürün taşındığını savunması ilginçtir. Üretici konumda olmak bir yana, taşıyıcı konumda bile Moğollar sanat taşıyıcısı olarak pekâlâ kabul edilebilirken Türk göçlerinin neden sanat taşıyıcısı olarak görülmediği açıklanmalıdır. İznik çini motiflerini, sanat yolları, sanatçı silsilesi ve asırlarca süren ilerlemeyi, Asya Türk üslubu ve antik Anadolu kültürlerini saf dışı bırakarak doğrudan Çin üslubuna bağlamak nesnellikten uzak kalmaktadır.

Yazar, caminin başlıca mimari unsuru olan mihrap ve minberin ilk temellerinin Şam Emevî Camii’nde atıldığını söyler fakat minberin Müslümanların ilk mescidi olan Mescid-i Nebevî ve ikinci olarak Mısır’da Amr b. As Camii’nde yer aldığı bilinmektedir. Bununla birlikte camilerdeki tasarım öğelerinin zamanla gelişmesi ile Peygamber dönemine ait işlevsel formlardan uzaklaşıldığını dile getirir. 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı dinî mimarisi ile özdeşleşen “kubbeli” ve ince, sivri “kurşun minare” işlevsel olarak gerekli olmasa da resmî bir tarz gibi kati surette yerleşmiştir. Bunun gibi İran’da dört eyvanlı ve avlulu camilerin saray mimarisinden esinlenmiş olduğunu, eyvanların kibleye doğru yönelme ritüeliyle çelişerek saf bütünlüğünü bozduğunu ve temelden caminin yapısına uygun olmadığını belirtir.

“Süsleme” için İslam sanatında pratiğe uyma ve özgünlüğünü koruyabilme konusu önemli görülmüştür. Yüzey bezemesinde güçlü bir şekilde görülen bir nesnenin süsü ve özünün birbirinden ne kadar ayrışabileceği sorununa dikkat çekmiştir. Korn süslemeye ayırdığı bölümünde “soyutlamanın” İslam sanatında Geç Antik Çağla ilişkisinden ısrarla söz eder. Bununla beraber soyutlamanın gelişimi İslam sanatıyla hız kesmeden devam etmiştir. İleri düzey soyutlama ile “Arabesk” formları artık klasik İslami süslemenin temelini oluşturur. Korn, İslam Sanatı tarihinde kullanılan süsleme kavramlarından bir kısmı “Arabesk”, bir kısmı “Çin” modellerine göre çizilen bitki repertuarı, bulutlar ve okyanus dalgaları adı altında kavramları iki sınıfa ayırır ve Çin etkisinin de Timurlu Sanatı ile İran üzerinden Osmanlı’ya intikalini vurgulamaktadır. Korn burada indirgemeci bir tutum sergilemektedir. Bu tutum, İslam öncesi ve İslam sonrası Türk sanatının etki alanı ve gelişimini değerlendirme dışı bırakmasına sebep olmuştur.

Resim ve Kaligrafi bölümünde ele aldığı “İkonoklazm” ve “İkonofobi” arasındaki temel bir ayırmadan söz ederek İslam sanatı tarihinde ağırlıklı olarak İkonofobi’den söz edilebileceğini söyler. Bu makul bir değerlendirmedir. O’na göre; resmi, dinî referansla değil de Müslümanların kültürel bir yaratımları sonucu görmek gerekirken Müslüman toplulukların resimle ilişkilerinde nasıl bir yöntem geliştirdikleri sorgulanmalıdır. Ayrıca Bizans’taki İkonoklazm tartışmalarının ortaya

çıktığı dönemin Emevî iktidarının güçlendiği ve Doğu Roma İmparatorluğu'na meydan okumaya başladığı döneme denk gelmiş olması hayli dikkat çekicidir. Korn'un işaret ettiği bu durum gerçekten üzerine eğilmeyi gerektiren bir meseledir.

Ortaya koyduğu en orijinal bölümlerden biri, yakın zamanda Sana'da yapılan arkeolojik buluntuya göre bir Kur'an-ı Kerim el yazmasında serlevha sayfasına nakşedilmiş mimari yapı tasviridir. Bunun yanı sıra, 13. yüzyılın sonlarında İran yazmalarının bazılarında görülen hayvan tasvirlerine dair, İran ve Çin arasındaki ticaret sonucu Çin çizimlerinin İlhanlı yoluyla İran'a vardığını dile getirdiği iddiaları ilginçtir.

Korn, Orta Asya medeniyetinden ziyade Uzak Doğu medeniyetini merkez alan bir referans çerçevesi geliştirmiştir. Çini ve minyatür sanatının özsel doğuşuna İslami kültür geleneği dışında kaynak ararken "Hat" sanatını, İslam kültürü içinde var olan diğer sanat dallarından ayırmaktadır. Hat sanatının çağdaş yorumu bile olsa İslami bileşenleri içermesi bakımından önemlidir.

Çalışma, sanat tarihinden çok arkeoloji disiplini içinde bir bakış açısıyla hazırlandığı için sanat tarihi disiplini açısından bazı detaylar yeterince desteklenememiştir. Çok fazla konunun bir arada ele alındığı fakat kısa tutulduğu bölümlerden oluşur. Bu nedenle ileri sürdüğü iddialarda yeterince derinleşmemiş küçük hacimli bir eserdir. İslam sanatının köken ve taşıyıcılarına dair ileri sürdüğü savlar sanat tarihi disiplini içerisinde yeniden düşünülebilir.

Kaynakça

Korn, Lorenz. *İslam Sanatı Tarihi*.çev. Feride Kurtulmuş. İstanbul: Runik Yayınları, 2020.

